

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНФЛЯЦІЇ

Проаналізовано існуючі розробки проведення економічного аналізу в умовах інфляції, визначено проблемні питання та напрями розвитку оцінки діяльності підприємства в умовах зміни цін

Постановка проблеми. Одним з інструментів з'ясування реальної конкурентоспроможності підприємства є аналіз його фінансового стану, оскільки навіть прибуткове підприємство під час інфляційних процесів постійно постає перед необхідністю аналізу доходів і витрат. Щоб забезпечити певну стійкість на ринку в умовах інфляції, необхідно постійно аналізувати фінансовий стан, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин і руху фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності кожного підприємства.

Мета дослідження. Визначити напрями організації бухгалтерського обліку для забезпечення оперативного та достовірного відображення в обліку впливу інфляції.

Викладення основного матеріалу дослідження. Інфляція Серед найвідоміших західних вчених проблема оцінки фінансового стану знайшла відображення у роботах Н.А. Кизима, Лю Ли, Е.А. Маркар'яна, С.Б. Барнгольца, російських економістів – В.В. Ковальова, І.Т. Балабанова, О.В. Кондратьєва, В.Г. Артеменко.

У наукових колах України дослідженням даного питання займалися В.П. Загородній, М.Г. Чумаченко, Є.В. Мних, А.Д. Шеремет, Г.В. Савицька, Л.А. Бернштейн

та ін. Проте питання оцінки фінансового стану в умовах інфляції залишається поза межами їх досліджень, тому ми вважаємо за необхідне проведення розгляду питань, які стосуються методичних аспектів аналізу фінансового стану в умовах інфляційних коливань.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансової діяльності. На фінансовий стан позитивно впливають безперервний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Нераціональне використання фінансових ресурсів внаслідок інфляційних процесів в країні призводить до низької платоспроможності і, як наслідок, до можливих перебоїв у виробництві, постачанні та реалізації продукції, невиконання плану прибутку від операційної діяльності, збільшення відсотків за банківський кредит, зростання економічних санкцій [1, с. 14].

Оцінка фінансового стану підприємства в умовах інфляції є необхідною умовою для його успішного функціонування, важливим етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання.

Різні прояви інфляції по-різному здійснюють вплив на сфери фінансової системи (табл. 1).

Таблиця 1. Наслідки впливу інфляції на фінансову систему країни*

Вплив різних видів інфляції на сфері фінансової системи		
фінанси домогосподарств	фінанси суб'єктів господарювання	державні фінанси
Повзуча інфляція		
не має руйнівного впливу оскільки є природною	має позитивний вплив оскільки стимулює нарощувати обсяги виробництва	створює міцну розподільчу й перерозподільчу базу на макорорівні
Галопуюча інфляція		
призводить до знецінення грошових ресурсів громадян й наростання інфляційних очікувань	дестабілізує фінанси різкими стрибками цін, набираючи форми інфляції витрат посилює фінансову руйнацію	девальвація, інфляційний податок, переваги при експортуванні вітчизняної продукції
Гперінфляція		
нівелює вартість готівки на руках, знецінює заощадження	поглинає усі обігові кошти й амортизаційний фонд, закриття або банкрутство підприємств	збільшення бюджетного дефіциту, втрата позицій на світовому ринку, дефолт економіки

* Систематизовано [2, с. 86-88]

Отже, невелика інфляція є допустимою і навіть корисною, бо сприяє зростанню активності власників грошей, примушує вкладати їх у прибуткові заходи, оскільки гроші, що лежать без руху, втрачають у ціні. Однак висока інфляція негативно впливає на весь виробничий процес і є основним дестабілізуючим чинником виробництва і фінансового стану підприємства. Інфляція знецінює всі доходи й надходження підприємства. Будь-яке відстрочення платежів призводить до того, що підприємство одержує лише частину доходу, який йому належить.

Для проведення всебічного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства використовуються форми фінансової звітності, дані статистичного обліку, бізнес-плани тощо.

Але, слід зазначити, що баланс, складений за звітний період без урахування впливу інфляції, буде джерелом необ'єктивної інформації і користувачі можуть прийняти рішення, неадекватні реальним процесам, бо різні елементи

балансу втрачають свою вартість з різною швидкістю. Наприклад, грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість, тобто вимога виплатити фіксовану суму в майбутньому, у зв'язку з інфляцією втрачають свою вартість і спричиняють збитки підприємства на суму зменшення купівельної спроможності грошей. І навпаки, підприємства, які збільшують свою кредиторську заборгованість, тобто несвоєчасно оплачують рахунки постачальників та інші зобов'язання (з оплати праці, розрахунків з бюджетом, страховими органами тощо), матимуть вигоду, бо згодом можуть розрахуватися грошовими коштами зі зниженою купівельною спроможністю. Тому об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства можна, тільки коригуючи дані балансу та інших форм бухгалтерської звітності з урахуванням інфляції.

Основні особливості проведення фінансового аналізу в умовах інфляції зображено на рис. 1.

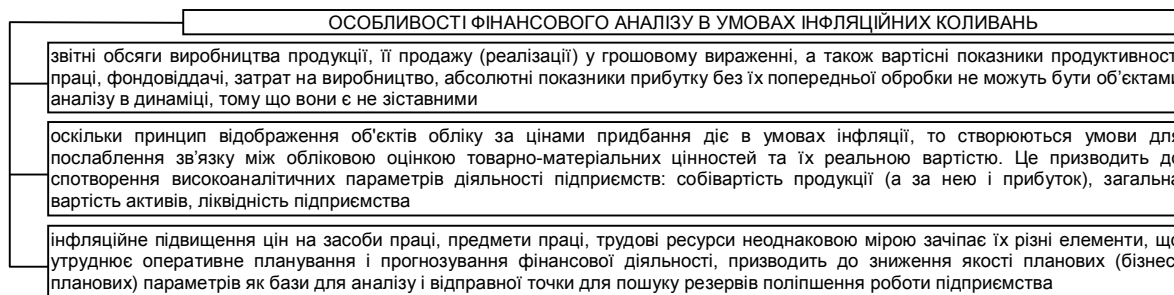

Рис. 1. Фінансовий аналіз в умовах інфляції

Отже, управлінський персонал здійснюючи аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, повинен обов'язково враховувати вплив інфляції на показники звітності та зазначені умови проведення фінансового аналізу в умовах інфляції, що дозволить своєчасно виявляти негативні тенденції і розробляти заходи антикризової політики.

Аналіз фінансового стану підприємства показує, за якими конкретними напрямками потрібно проводити аналітичну роботу, дає можливість виявити найважливіші аспекти та найслабкіші позиції у фінансовому стані певного підприємства. Згідно з цим результати фінансового аналізу дають відповіді на запитання, які найважливіші засоби слід застосовувати для поліпшення фінансового стану конкретного підприємства в конкретний період його діяльності [1, с. 15].

Оцінка фінансового стану – невід'ємна частина економічного аналізу діяльності підприємства, без якого неможливе раціональне ведення господарства будь-якого суб'єкта господарювання. Нестача фінансових ресурсів внаслідок знецінення в умовах інфляції може виявитися головною причиною несвоєчасного погашення кредитів та процентів по них комерційних банків, несвоєчасної оплати розрахункових документів ділових партнерів та контрагентів,

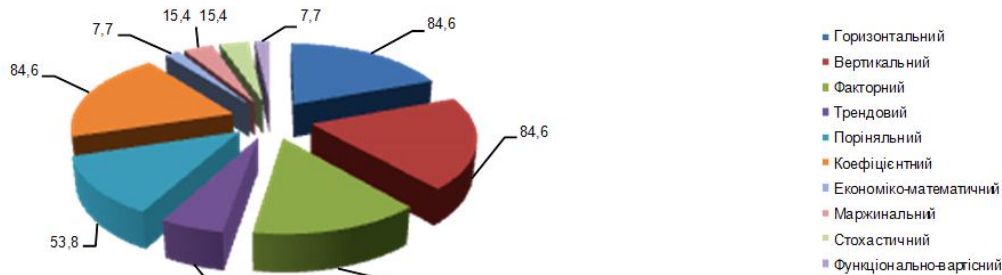

Рис. 2. Найпоширеніші прийоми фінансового аналізу, які використовуються при оцінці фінансового стану підприємства

Таким чином, більшість науковців при аналізі фінансово-господарської діяльності звертають свою увагу на горизонтальний, вертикальний та коефіцієнтний фінансовий аналіз (84,6%). Найменш використовуваними прийомами в фінансовому аналізі є економіко-математичні та функціонально-вартісні прийоми (7,7%). Основними методичними прийомами аналізу фінансової звітності при цьому виступають: горизонтальний, вертикальний, трендовий, факторний.

Оцінка фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою різних моделей:

– дескриптивні – моделі описового характеру і є основними для оцінки фінансової стійкості підприємства. До них відносяться: побудова системи звітних балансів, надання фінансової звітності в різних аналітичних розрізах, аналітичні нотатки до звітності тощо. Усі ці моделі засновані на використанні інформації з бухгалтерської звітності;

– предикативні – це моделі передбачуваного, прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів підприємства та його фінансового стану. Найбільш поширені з них: розрахунок точки критичного обсягу продаж (точки беззбитковості), побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного, ситуаційного аналізу.

– нормативні – це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними, розрахованими за бюджетом. Ці моделі використовуються, головним чином, у внутрішньому фінансовому аналізі. Їх суть полягає у встановленні нормативів на кожну статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів виробів, центрів відповідальності та розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів [3, с. 58].

В умовах інфляції при оцінці фінансового стану підприємству, на нашу думку, буде доцільно використовувати дескриптивну модель. Але, так як дана модель передбачає застосування інформації, що міститься у фінансовій звітності, то виникає обов'язкова необхідність в її коригуванні на рівень інфляції. Це призведе до достовірності та об'єктивності інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання для прийняття доцільних управлінських рішень.

Нормативна модель оцінки фінансового стану може стати є ефективною при значних інфляційних коливаннях.

неповного та неритмічного надання послуг, виробництва продукції, реалізації товарів, виконання робіт тощо, а отже, й погіршення результатів виконання підприємством плану за обсягом, асортиментом і собівартістю продукції, товарів, робіт та послуг. Забезпеченість фінансовими ресурсами в межах розрахункової потреби та їх раціональне використання створюють широкі можливості для подальшого покращення виробничих і комерційних показників діяльності підприємства, підвищення ефективності та якості праці [1, с. 19].

Якість оцінки фінансового стану в умовах інфляції залежить від застосованої методики, достовірності даних фінансової звітності, а також від компетенції керівника, який приймає управлінські рішення.

Не дивлячись на наявну теоретичну розробку питань методики фінансового аналізу, розробляються нові та удосконалюються вже відомі підходи до аналізу фінансового стану. Правильно вибраний прийом аналізу обумовлює його результат, впливає на ефективність дослідження фінансового стану підприємства. Нами було проаналізовано основні прийоми фінансового аналізу, які широко виокремлюються багатьма науковцями та практиками та застосовуються при аналізі фінансової звітності (рис. 2).

Вона надасть можливість порівняти заплановані показники діяльності з фактичними. Якщо ж через інфляцію фактичні показники значно відрізняються від нормативних (виникає збиток від фінансової діяльності), то підприємству слід здійснювати розробку антикризової програми.

Щодо предикативної моделі, то в нашому випадку при оцінці фінансового стану в умовах інфляції її використання не є доречним, тому що вона містить передбачувальний характер. А інфляційні коливання в економіці, як відомо, стовідсотково передбачити неможливо. Це обумовлює недоцільність прогностичного перерахунку звітності врахування рівня інфляції як при обчисленні фінансових показників оцінки фінансового стану, так і при здійсненні фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому.

Здійснюючи оцінку фінансового стану підприємства в період високих темпів інфляції одержують завищені значення коефіцієнтів прибутковості підприємства, що не дає змоги об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства. Саме тому пропонується наступна послідовність дій з оцінки фінансового стану в умовах інфляційних коливань, що дозволить більш точно розрахувати фінансові показники діяльності підприємства в нестабільному економічному середовищі та запобігти ймовірності банкрутства:

Експрес-аналіз показників балансу підприємства здійснюється в динаміці за допомогою персональних комп'ютерів. При цьому застосовується проста система аналітичних таблиць, послідовний перегляд яких даватиме повну інформацію про фінансовий стан підприємства. На другому етапі необхідно ознайомитись з примітками до звіту, оцінити тенденції основних показників діяльності, можливу якісну модифікацію в майбутньому фінансового стану підприємства. Основний етап в експрес-аналізі – третій, тобто читання балансу. Він передбачає попереднє загальне ознайомлення з результатами роботи підприємства і його фінансовим станом безпосередньо за бухгалтерським балансом.

Читання балансу починають зі встановлення зміни валюти балансу за період, що аналізується. Для цього порівнюється валюта балансу за звітний і попередній періоди. Таке порівняння уможливує визначення загального спрямування зміни балансу. Коли валюта балансу збільшується – це оцінюється позитивно, зменшується –

негативно. Збільшення валюти балансу свідчить, як правило, про зростання виробничих можливостей підприємства. Але при цьому необхідно враховувати фактор інфляції. Зменшення валюти балансу означає спад у господарській діяльності підприємства (зниження попиту на продукцію, брак сировини, матеріалів тощо). Слід зазначити, що валюта балансу відображає орієнтовну оцінку суми коштів, які є в розпорядженні підприємства. Ця оцінка є обліковою і не відображає реальної суми коштів, які можна отримати за майно, наприклад у разі ліквідації підприємства. Поточна "ціна" активів залежить від ринкової кон'юнктури і може відхилитися в будь-який бік від звітної, особливо в період інфляції.

Для загальної оцінки динаміки фінансового стану необхідно встановити співвідношення динаміки балансу з динамікою обсягу виробництва, реалізації продукції, а також прибутку підприємства.

2) Деталізований аналіз – це детальна характеристика майнового і фінансового стану підприємства за результатами фінансової діяльності у звітному періоді та оцінка можливостей підприємства на перспективу. Він завершується стислою характеристикою й оцінкою основних показників, що використовувалися у фінансовому аналізі підприємства.

Одним з найбільш важливих етапів аналізу фінансового стану підприємства в умовах інфляції є аналіз платоспроможності і ліквідності.

Необхідність аналізу стану ліквідності підприємств в умовах інфляційних коливань зумовлюється насамперед тим, що жодне з них у цих умовах не гарантоване від банкрутства, тобто становища, коли воно не може розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху.

Наведені показники оцінки ліквідності слід розглядати в їхній єдності і взаємообумовленості. Широке застосування показників ліквідності є очевидним: вони визначають ступінь покриття поточними активами поточних пасивів. Чим більша величина поточних активів по відношенню до поточних пасивів, тим більша вірогідність, що ці пасиви можуть бути оплачені за рахунок цих активів, а також характеризують резерв ліквідних грошових засобів, межу безпеки для компенсації невпевненості і випадкових порушень, об'єктом яких є потік грошових коштів на підприємстві.

Однак у показників ліквідності є недоліки, до основних з яких можна віднести:

– статичність – визначені показники розраховуються на основі балансових даних, що характеризують майнове положення підприємства на конкретну дату, і отже, вони одномоментні. Звідси необхідність аналізу їхньої динаміки за декілька періодів;

– можливість підвищення значень показників унаслідок включення до складу поточних активів, так званих "мертвих" статей (наприклад: неліквідних запасів товарно-матеріальних цінностей);

– можливість підвищення показників за рахунок "неліквідної" дебіторської заборгованості [4, с. 53].

Отже, перераховані недоліки не знижують значимості показників ліквідності в аналізі фінансового стану підприємств. Тому для того, щоб підвищити об'єктивність аналізу показників ліквідності, слід попередньо оцінити реальність всіх статей бухгалтерського балансу господарюючого суб'єкта.

Оцінивши поточні показники фінансового стану підприємства, необхідно здійснити оцінку впливу інфляції на розрахунок фінансових коефіцієнтів прибутковості підприємства. Для того, щоб уникнути впливу інфляції на розрахунок фінансових коефіцієнтів і для визначення їх реального значення необхідно здійснити наступні дії:

1) коригування бухгалтерської звітності за поточним рівнем цін;

2) розрахунок реальних фінансових коефіцієнтів на основі скоригованої за рівнем інфляції бухгалтерської звітності;

3) порівняння фінансових коефіцієнтів, розрахованих до і після коригування.

Після коригування бухгалтерської звітності за поточним рівнем цін необхідно розрахувати реальні коефіцієнти прибутковості підприємства.

Слід зауважити, що на основі проведеного аналізу фінансового стану, аналітикам необхідно результати проведених розрахунків систематизувати у вигляді робочих таблиць. Особливо ця необхідність посилюється у період значних інфляційних коливань, коли потрібно порівняти заплановані значення показників фінансової діяльності підприємства з фактичними. Форму робочого документу наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Зразок робочого документу при аналізі фінансової звітності в умовах інфляції

Дані нескоригованої звітності			Дані скоригованої звітності на індекс інфляції			Відхилення	Примітки
Дата	Показник	Розрахунок	Дата	Показник	Розрахунок		

Сукупність відомостей, представлених у робочому документі допоможе оцінити стан управління активами і пасивами підприємства до та після інфляційних коливань в економіці, допоможе визначити ефективність управління власним капіталом суб'єкта господарювання і всіма його майновими засобами під впливом інфляції, надасть змогу в ході такого оцінювання виявити резерви поліпшення фінансового та майнового стану підприємства і спрогнозувати відповідні тенденції в цих процесах у майбутніх періодах.

Представлена таблиця надає можливість:

– аналізувати за відповідні періоди стан і тенденції управління фінансами підприємства;

– розробляти рекомендації щодо управління наявними ресурсами для створення необхідних резервів з метою пом'якшення впливу інфляції.

Отже, здійснюючи оцінку фінансового стану підприємства в умовах інфляції, управлінський персонал отримує недостовірні значення фінансових коефіцієнтів внаслідок використання даних не скоригованої фінансової звітності на індекс інфляції. Тому необхідно проводити обов'язкове коригування фінансової звітності підприємства і на основі вже скоригованих даних проводити фінансово-економічний аналіз господарюючого суб'єкта.

Розробка програмного забезпечення аналізу дасть змогу керівництву підприємства проводити щомісячно вказаний аналіз та використовувати його результати для розробки обґрунтованих управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Ризиковість діяльності в умовах існування інфляції зумовлює потребу в отриманні інформації про фінансовий стан і

результати діяльності господарювання, що побудовані не на історичній вартості, а відповідають чинним на момент прийняття рішень економічним умовам. Тобто й проведення економічного аналізу повинно враховувати вплив інфляційних процесів на показники сформованих в бухгалтерському обліку даних. Методика здійснення оцінки основних показників діяльності підприємства та стану його господарських засобів може передбачати застосування існуючої методики економічного аналізу фінансового стану на підставі перерахованої звітності. Однак за наявності звітності, що складена в історичній вартості (відповідно до чинного П(С)БО за відсутності умов, що вказують на наявність гіперінфляції), аналітику необхідно застосовувати коефіцієнти перерахунку різних груп господарських засобів та джерел їх формування.

Список використаної літератури:

- Білик М.Д. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
- Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посіб.] / Коробов М.Я. – К.: Т-во "Знання" КОО, 2000. – 378 с.
- Котляр М.Л. Методи та прийоми аналізу фінансового стану підприємства / М. Котляр // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 5 (84). – С. 57–61.
- Шморгул Н.П. Фінансовий аналіз: [навч. посібник]. / Н.П. Шморгул, І.В. Головка. – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.

ОСТАП'ЮК Наталя Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету